

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Helyben házhöz hordva és vidékre póstai megküldéssel:

Negyedévre 1.50 kr. Két óra 1.—kr.
Félévre 3.— » Egy óra —.50 »
Égész évre 6.— » Egyes szám helyben és vidéken 6 kr.

HIRDETÉSEKET

árszabály szerint számítunk. Bélyegdíj minden hirdetésért 30 kr.

Nyilttér minden sor 20 kr.

FŐMUNKATÁRS:
CSENGEY GUSZTÁV.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:
DR. BARTHA BÉLA.

KIADÓ:
STEINFELD JENŐ.

ŐRÁLLÓ.

POLITIKAI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP.

Megjelen hetenkint kétszer u. m.: szerdán és szombaton.

Kéziratokat nem adunk vissza.

Bérmentelen leveleket nem fogadunk el

SZERKESZTŐSÉG:

hova a lap szellemi részét illető közlemények s előfizetési díjak küldendők SÁROSPATAK, GORTVAY-FÉLE HÁZ.

A hirdetési díjak és a lap szétküldésére vonatkozó felszólalások a kiadóhoz, Steinfeld Jenő nyomdászhoz küldendők.

A király szava.

A sötétség, a pusztító vihar komor felhői szétoszlottak; egy hatalmas „Legyen világosság!” szóra lett világosság; megszűnt a nemzeti élet khaosza, hogy helyet adjon az alkotás, a teremtés rendjének. Hajnala van újra a magyarnak — ragyogó, szép, biboros hajnala; oltáiról hátatüzek jóillatu füstje száll a Mindenhatóhoz, ki nekünk *ily* fejdelmet adott, — élő gondviselést az ő sokat sanyargatott népének.

Oh, mert először is Ő felségét. Magyarország alkotmányos királyát illesse a honfiszívűből felfakadó köszönet azért, hogy, mint legnagyobb győző, legyőzve önmagát, megvédte e nemzetnek 26 év óta most legerősebb próbára tett alkotmányosságát. Bizony, bizony mondom, a magyar alkotmány, a magyar parlamentarizmus nem állott soha oly válság előtt 1867 óta, mint most, midőn csak egy szó, egy intés kellett volna arról a hatalmas ajakról, attól a hatalmas kéztől s e nemzet és e monarchia a legerősebb rázkódtatásoknak néz elébe.

Oh mi nemes, oh mi jó öreg királyunk, most ismerünk meg csak igazán Téged! Szivedben ezer bánattal, ezer fájo emlékezettel, lelkedben ezer gondal Te megmaradtál rendületlenül, változhatatlanul a magyar édes atyjának, Isten után legnagyobb jötevejének s közel félszázados uralkodásod legnagyobb ténye: a kiegyezés után ez volt a második, melyből rendíthetetlen gránit-piedesztált építettél Magad számára!

Mert nagy az a fejedelem, ki a hatalom látványát le tud mondani a legnagyobb, a legbiztosabb hatalomért: a nemzet *forró szeretete*ért; a ki vesz és vihar közepette le nem tántorodik az önvalasztotta alapról: a királyi eskü és alkotmányos köteleességek aljáról!

S a mit most tett a mi nemes királyunk, az bizonyos tekintetben még talán nagyobb, mint a mit 1867-ben cselekedett, mikor békejobbot nyújtott az ő nemzetének. Abba bele játszhatott még a helyzet kényszerítő hatalma is, — de mostani döntése minden kényszertől szabad, egyedül az alkotmányos érület s a magyar nemzet iránti szeretete, akarata iránti tisztelet által sugalt elhatározás volt. Sőt ha a királyi hatalom valódi mivolta a „sic volo, sic jubeo“ érvényesítésében állana: akkor e hatalomra előnyösebb lett volna másként dönteni.

„Emlékezzünk régiokról.”

A sárospataki főiskola Kazinczy-ünnepélye alkalmából.

Irta: ifj. Mitrovics Gyula.

A villanyosság korában a régiekre való visszaemlékezés nem épen legnagyobb érdemek az embereknek. Az idő és események gyorsan haladó hullámai újabb és újabb u. n. „nagyágok”-at vetnek föl és merítnek alá s a mindennapi élet zajában oly könnyen felejtjük el a régi, *igazi* nagyságokat. Valóban egyik kóros tünete a mai irodalmi és művészi életnek, hogy számos oly irány van, mely beteges izgatottsággal keresi az újat s ez irány emberei, mintha a magasba szállva, valami kormányozható léghajóból néznék a világot, gunyosan mosolyognak azon emberi cselekedetek felett, melyeket még az imént sokan dicsőítettek.

Az új irányok és iskolák megvetik a régít és elfeledik ama tanulságot, hogy a történelem az élet tanító mestere. Ujtási buzgalmukban a feledés leplét dobják a régi nagyságokra, miután már előbb elvakította szemüket a tömjénfüst, melylyel az új nagyságok iránti hódolatukat mutatták volt be. Csak nem régiben is egy zsunalista léha referendájában olvastuk Vörösmartyról s az ő Szép Ilonkájáról azt a nyegle nyilatkozatot: „néhai Vörösmarty érzékeny históriája.”

Ezért e tapasztalatok után, egészen jöleső és fel-emelő érzés szállja meg az embert, mikor akad olyan társadalmi körre és társadalmi tényezőre, mely megóvja magát az ujkor e léha szellemének érintésétől; áldoz a nagyok emlékének; átnyújtja hódolatát régóta porló hamvak fölött a nagyok alkotó szellemének.

Mikor a sárospataki főiskola ezt teszi s a Kazinczy emlékének irodalmi s egyszersmind iskolai ünnepélyt rendez, nem csak a kegyelet köteles adóját róvja le egykori tanítványra s a magyar nyelv ujjaferemtője iránt, de egyszersmind keresi, megtalálja és erősíti azt a kapcsolatot, mely összeköti a múltat a jellel, a történelmet a jövő megerősítése érdekében folytatott munkássággal. És ez

A magyar kevés, igazán nagy uralkodóval dicsekedhetik. I. István, I. László, Kálmán, IV. Béla, Nagy Lajos, I. Mátyás s rövid uralkodása dacára II. Leopold — ime, ebben van kimerítve a sorozat. De e nagyok közt is az első közé emelkedett *I. Ferenc József*, ki visszaadta s hűen megvédte a magyar nemzet alkotmányát, szabadságát s kinek hosszú, áldásos uralma alatt a magyar századok mulasztásait pótolta.

Mi is volna biztosabb alapja a király iránti tántoríthatlan hűségnek, a dinasztikus érzelmeknek, mint az, hogy a királyi szó ismét evangélium e nemzetnek: nagy és örvendetes dolgokról szóló kedves üzenet s hogy az apostoli király apostola népének!

De illessük a hála és köszönet szavával azokat a férfiakat is, kik hűen safrázkodtak e nemzet javára a reájok bizott talentumokkal; kik dicsőséggel harcolták meg a haladás eszméinek, a nemzeti akarataknak védelmében nagy harcukat a nemzet testéből önmaga ellen támadt ellenségek s külső ellenfeleink hatalmas befolyása ellen. Ott voltak együtt, egy mindnyájaért s mindnyája egyéért; hűség, bátorsággal, rendíthetetlen önmegtartózással és következetességgel vívták meg a kultura s nemzeti konszolidáció vértől küllő harcát s arattak teljes diadalt s nem engedtek egyet sem kidönteni soraik közül, jól tudván azt, hogy *bizonyos körülmények közt az eszmék, az elvek és személyek össze vannak forrva.*

Bizonyára a magyar nemzet tulnyomó többsége nem fogja megtagadni teljes elismerését, háliját a Wekerle-kormánytól; de nem tagadhatja meg a szabadelvű párttól sem, mely minden rágalom s gyanusítás dacára, mint egy ember tartott össze a zászlójára tűzött nagy elvek érdekében s kész volt lemondani a hatalom birtokáról, ha e zászlót s vezéreit nem vihethi diadalra.

Hála és köszönet illeti az ellenzék ama részét is, mely féltetve minden utópiát, gyűlölséget s kicsinyes pártszempontot, önzetlenül egyesült a többséggel eme nagy, nemes eszmék védelmében s nehézharcokból fényes győzelemre segített azokat vezetni. Jól tudták ők, hogy itt nem is csupán az egyházpolitikai reformok sorsáról van szó, hanem a magyar nemzet s alkotmány erejének megméréséről, a magyar államnak monarchiabeli és európai hiteléről és állásáról.

Fájdalommal látjuk, hogy a győztes vezérkarból többen visszaléptek; különösen fájlaljuk annak

annyival fontosabb a magyar nemzetnek mostan folyó második megalapításának munkája körül, mert ez a mult gazdag tanulságokat szolgáltat s csak e tanulságok okos felhasználásával épülhet a biztos jövő.

S ilyen tanulságokat épen Kazinczy pályája is bőven ad nekünk. Munkájának önzetlenségére, életének egész önfeláldozására, lelkesedésének rajongására számtalanszor történt hivatkozás. Ezeket kivül pályája intő példa a szélsőségektől való óvakodásra is. Egyénisége telve tulajdonságokkal. Aki összeült egy pár jámbusi sort, az már ő előtte valóságos *istenfi*; nem tud örvendeni, hogy kedélye elragadtatásban föl ne *sikoltson*: a magyar nyelv és stíl áteremtésében a költői tartalom benső értéke, a sorok és képek közérthetősége és a nyelv szellemének követelése előtte mind csekély áldozatok. Fő a nyelv *„pallérozdása.”*

És mert így maga egész irodalmi gárdájával folyton a szélsőségekben bolyongott: nem kerülhette ki a visszahatást. Életében szenvedélyes harcokat vívott, és ma, halála után több mint 60 évvel, egy nyelvészeti iskola támad, mely kétségbe vonja munkájának csaknem egész értékét és szálanként akarja kipusztítani azon hajtásokat, melyek részben az ő nyelvújító munkásságának termései. A halottaiból föltámadt orthologia, a nyelvtörténeti kutatások közt nyert fegyverekkel ostromolja azt, mit Kazinczy fölépített.

Költészet felől szint oly különbözők és szélsőségekbe csapók a vélemények. Köréhez tartozók rajongtak érte; mások beteges, vézna német leánynak tartják.

Középen lesz az igazság. Az egész ember sajátos megbirálás alá esik s aki eltéveszti az ő munkásságának megítélésénél ezt a sajátos szempontot, az okvetlenül tévedni fog ítéletében.

Kazinczy nem nagy költő. Mint nyelvész, óriásikat botlott. Mint kritikus mindenkit dicsőített. Az egész ember együtt véve nagy: mint költő, mint nyelvész, mint kritikus és mint ember.

Költeményeiben hiányzik a szenvedély, legfőlegbb ha irodalmi ellenfeleit gyalázza. Ha szeret: csak sóhajtanak,

a férfúnak távozását, ki a magyar államiság, kultura és felekezeti béke megostromlott várának védelmében első volt s ki legelső között küzdött mindvégig. *Csáky* Albin grófot értjük, kinek esze, vaserélye, tiszta, foltnélküli jelleme, szilárd következetessége szinte csodás látvány, e hanyatló, ernyedő század végén, — oly szép, oly csodás, mint az egész egyházpolitikai küzdelem volt idáig.

Igaz, ő maga mondá, hogy ne tekintsek őt áldozatnak, ő harag és keserűség nélkül távozik, sőt boldogan, mert már látja nehéz, felemészítő küzdelmeinek sikerét. Neki nincs szüksége a közéletre, de a magyar közéletnek, a magyar közoktatásügynek lett volna még ő reá. A kultura érdekében a lelkiismeret szabadságaért folytatott harcai nem engedték kulturpolitikáját befejezni, utódjára csak nagy eszméket, nagy kezdeményeket hagy.

Tisztelet, hála és áldás kíséri nyugalmába. Hiszszük, reméljük, hogy a nagy férfi utódja, nemzetünk egyik büszkeségének, a magyar közoktatásügy megeremtőjének édes gyermeke, méltó lesz előde s atyja emlékére!

Vajha most már a hatalmas királyi szózat, megadván nemzetünk hő óhajlásait, megeremtené a szükséges nyugalmat, az alkotások keresztülviteléhez, a nemzeti erősödés munkálásához szükséges békét is!

Bartha Béla dr.

A dunáninneni kerület felosztása

Budapest, június 8. este.

Ma egy napig tartó harc, és a világi elem hazafias erőfeszítése után az evang. zsinat 49 szavazattal 22 ellen kimondotta a dunáninneni kerület felosztásának elvét.

Az „Óráló” június 1. számában jeleztem, hogy minő nehézségekkel jár a mi ágostai evang. egyházunkban határozott s a magyar-állam érdekében is megfelelő határozatot keresztül vinni.

Ennek oka nem a hazafiság hiányában keresendő, hanem azon körülményben, hogy egyházunk hívei három nemzetiségre oszolva, egyházunk vezérférfiai hosszú időközön át mindig keresték a transzaktiókat és legtöbbször megelégedtek a félrendsabályokkal.

vagy az ő kedves kifejezését használva, *nyögéscselmi* tud. Általában hiányzanak egész költészetében azok a tényezők, melyek mások paegasusát szilajabb vágatásra ösztökélik. Túlfinomult érzése tartózkodik bármilyen kicsapongástól, de alaptermészet, sentimentális kedélye sem igen engedi meg az efélet. Hazafi érzése, — mely más költő ajkára a szerelem mellett a legtöbb és leghevesebb hangot adja — nála csak mintegy fátylon át latható. Általában gondolatait addig mérlegeli, gyúrja; formájukat addig csiszolja, változtatja: míg elvész azok ereje és eredetisége. A kifejezések keresett finomsága, s a távolról, legtöbbször a mythologiai világból vett képek miatt csak sejtjük a gondolatot, halvány képmást látunk inkább, mint megkapó valóságot. Az erőteljes kifejezések sértik az ő fület; Csokonai csikóbőrös kulacsától szent borzalommal fordul el. Inkább veszszén a gondolat ereje és közvetlensége. Még legősintébb költői leveleiben, hol a barátság, a tisztelet hangján beszélhet. Itt nem kell félnie a szenvedély elragadó hevétől, mint a szerelmi költészetnél; ezért a legtöbbször ki is fejezi a mit akar. De itt sem tagadhatja meg magát; bóköl és tanít, hirdeti szépirodalmi és nyelvészeti elveit és szidja a vas-kalapot. Megmarad az, a mi: irodalmi agitátor.

Hanem az a szenvedély, melyet másnemű költeményeiben a forma bilincse és a szerinte úgy vélt magasabb aesthesis nála visszafogott, mintha mind 4—5 soros epigrammaiban tört volna ki! Különösen itt, ezekben, minden haragját kiontja az ósdiakra, kik akadályozzák a nyelv és irodalom haladását. Rendkívül finomsággal és szellemmel ugyan, de mégis erősen szúr és sértésével a szivekig hat e rövid költeményekben. Hirtelen fordulatokkal csattanósak, mint görög példa-képei; szellemességükkel a finom, francia esprit szól az olvasóhoz; leirő epigrammaiban pedig a hamisítatlan, tiszta költészet igazi báját élvezzük, melyet olykor-olykor még érdekesebbé tesz a hazafi érzés, mely némelyikükön előmlik (Vajda-Hunyad). Valódi tövisek és virágok ezek, amint maga el is nevezte egyik epigrammgyűjteményét.

És így, bár költészetének számos jelessége előtt ma is meghajolunk, még sem adóztatunk neki annyi elra-

És tán helyén is volt ez mindaddig, míg tőlünk a dunáninneni terület többségét csak a nyelv-különbség választotta el, de egyik voltak velünk az evangélikus hit-hűségben, s megengedhető volt ez akkor, midőn még hittük, hogy a dunáninneni terület tagjait, illetve ezek közül tót nemzetiségű rokonainkat az evangélikus hit közössége hozzánk közelebb hozza.

Hittük, hogy a minél merészebben fellépő ultramontanizmus, s feudális reactio megerősíti bennök az összetartás érzetét, s a közös veszély tudata őket is azon elhatározásra bírja, hogy közös hazánkat, s a lelkiismereti szabadságot veszélyeztető törekvések ellen velünk együtt igaz hazafisággal s evangélikus hit-hűséggel küzdjenek. Amde mind ezen remények meghiusultak.

A dunáninneni terület panszláv többsége egyiránt magyarellenesnek, és rossz evangélikusnak bizonyult.

Ezen többség hazafiatlan, vezérférfiai minde-nütt ott vannak a hol a magyar állam érdekei ellen küzdeni lehet.

Ezen, többnyire ügyvédek, és plebejus származású egyénekből álló férfiak a r. kath., g. keleti főpapsággal és feudális arisztokráciával együtt küzdenek a szabadelvű egyházpolitikai reformok ellen.

Nincs ezekben se hazafiság, se evangélikus hit-hűség.

Ezen tapasztalat megérlette az evangélikus világ vezérférfiaiban azon elhatározást, hogy a panszlavizmus kigyóztatásának fejére kell tapodni, mert míg ez összetörtni nem fog, marni fog.

És a mai nap lefolyt küzdelemben az evangélikus zsinat világi tagjai s egy-két egyént leszámítva a magyar hazafiság, és az evangélikus egyetemes érdekek magas színvonalára emelkedtek, s ezekkel tartott a papi képviselők egy része is.

A dunántúli magyar terület papi képviselői a somogyi esperes Németh Pált kivéve a dunáninneni terület felosztása ellen szavaztak, míg a dunántúli világi képviselők közül csak Ajkay Béla szavazott a felosztás ellen.

Egyenkint ismerem a dunántúli lelkészi képviselőket, ezekről hazafiatlanságot bűn volna feltételezni, azonban ezuttal őket a tulságig vitt, de céltalannak bizonyult békeszeretet és bizonyos fokú partikuláris érzület vezette.

Hiu reménység a dunáninneni panszlavok megtérésére, s a velük leendő békés egyetértésre számítani!

Ha a jelenlegi közös veszély se keltette fel bennük az evangélikus érzületet, akkor miért tovább magunkat csalfa reményekkel bízni!

Itt csak gyökeres orvoslás segíthet. Ha a dunáninneni terület ezen új beosztása se sikerül, *ugy nincs más hátra, mint ezen megfenékedett sebet kivágni az evangélikus egyház testéből.*

Holnap lesz a részletes vita, reméljük, hogy a mai többség, holnap is megállja helyét.

Andorka Gyula.

KÖZÉLET. Székvárosi levél.

(Saját tudósítónktól.)

— Elektrotechnikai kiállítás a fővárosban. —

Budapest, jun. 10.

A kik ma délelőtt a városligeti iparszarnokot megtekintették, egy pillantást vetettek a jövő évezred iparába és háztartásába, a mikor minden erőt a villamosság fog helyettesíteni házban és házon kívül. Az elektrotechnika vívmányainak legkülönbözőbb alkalmazása tárult fel itt a laikus közönség előtt, a gépek és kerekék ünnepléses zugában, vidám berregésében és kalimpálásában, mely egy nagy templomi hozsánának tetszett a csarnok impozáns üveg tetőzete alatt, a jövő technikai haladásnak s az emberi tökéletesedésnek tiszteletére.

Összesen 1000 Volta erőt kifejtő két nagy villamos motort rendezett be itt a Ganz-féle gyár, hogy mozgásba hozza velők a legesodálatosabb szerkezetű szeszélyesen bonyolult gépek százait, melyek mind arra hivatják, hogy megkönnyítsék az ember verejtékes munkáját, olcsóbbá tegyék minden tizen a munkaerőt s alapját vessék meg annak a nagy társadalmi átalakulásnak, melyet a villamosság titokzatos ereje készít elő már a legközelebbi időben.

Tizenöt nagy gép jelzi mindenekelőtt a fa- és vasipar birodalmát, Tarnóczy Gusztáv tüztöltő- és gépgyár-részvénytársaságának szerszám-gyártási osztályából. Hatalmas fűrő- és gyalulógépek, kerékosztó- és marógépek zuzzák, darabolják szilánkká a kemény vasat, míg az egyetemes marógépek fűrőket, fogas kerekéket készítenek szemünk láttára, az oroszájtó pedig dörzsölési hajtásra berendezve működik láthatatlan erőteljén hajtva. A fa-megmunkáló gép dobozokat állít elő hihetetlen gyorsasággal a csavarvágó az épületlakatosok munkáját takarítja meg midőn öt perc alatt egy gömbölyű vasrudból egy méter hosszú csavart csinál. Van aztán reszelőgép, köszörögép, mely percenkint 1600 fordulatot tesz, lyukasztó gép, Tarnóczy szabadalma, mely szükség szerint négy- vagy háromszögletes, vagy kerekded alakú lyukakat gyors előállítására alkalmas stb.

Egy más csoport Zoltán Győző gépgyárából a faipar céljaira szolgáló villamhajtási gépeket mutatja be, köztük szalagfűrész, finom és durva munkára, másfél ló erőre különböző asztalos körfűrész, egyetemes simító gyalut, fa esztergapadot, szalagfűrészélesztőt. Hasonló tárgyakat állított ki a berlini szerszámgyár, vaseszterga padjain szemléletileg tüntetve föl, hogyan képes az 20 milliméter vastag vasat öt perc alatt furni át, a mi kézzel teljes egy negyedórát vesz igénybe.

Mindjárt a főbejáratnál öt varrógép ötlük szembe teljes munkában, melyek mellett fiatal lányok a legszebb géphímzéseket állítják elő a tü gyors táncolására a nélkül, hogy lábaik segítségét vennék igénybe. Ez öt gép már javában dolgozik Laibenstracht Ignác szerszámgyár műintézetében, mintegy 1/4 lóerőt képviselnek s óránként egy-egy gép 7 kr. ára villamosságot fogyaszt.

Még érdekesebbek azonban a Ganz és társa által kiállított háztartási tárgyak, melyek a villamos erő alkalmazásának a háztartásban való gazdaságos voltáról is könnyen meggyőznek. Látni itt a motorok, transmisszorok és accumulatorok tömkelegében rostélyűt, mely 2 perc alatt süt, minden korom és tisztatlanság nélkül, s egy sütés alig kerül 2 1/2 kr. ba. Azután tíz perc alatt vizet forraló főzőedények, peesenye melegítők kötik le a figyelmet. Van forrasztó készülék, melylyel a bádogos egész nap forraszthat a nélkül, hogy egy perere is tűzbe kellene tennie, vagy kezéből letennie; van bajusz- és hajszűtő, reszelő, lámpa, mind villamos erőre, s különböző ventiláló készülékek, elektrikus árammérők, Voltaméterek, dynamo- és Torsionsgalvanometerek rekesztik be a tanul-ságos kiállítást. Azonfelül gyermekszoptató készülékek

és csirkeköltő gép is láthatók egy szögletben, utóbbi folytonos egyenletes melegben, puha fészek alján költi ki 30 nap alatt az apró csirkéket.

Könyvkötészeti munkákra, fa-esztergályozásra, vé-sésre és csiszolásra alkalmas villany-gépekkel is megismerkedünk itt, melyek nagy jövővel bírnak, kivált az esztergapadok, mert olcsóságuknál fogva s tekintve, hogy napjában alig 50 kr. áru villamosságot fogyasztanak, jelentékeny költség-megkíméléssel fognak jární. A Siemens és Halske cég szövőszékekre is előnyösen alkalmazza már a villamos erőt, s e gépek, melyekből egy példány a kiállításon is föl van állítva, Cseh- és Morvaországban már is nagyon elterjedtek.

Gruber budapesti cukrász a Ginert-féle fagyalt-géppel állít elő a kiállításon kitünő fagyaltot vilamosság útján. A bécsi Kirchoffé mellett ez a második villamos fagyaltkészítő gép egész Európában s fótulajdonosa, hogy a csöndes, egyenletes forgatással elkerülhetővé teszi a fagyalt kását, darabos előállítását. A mellett a keverő kanál, mely a cinezést a rézüstről egész könnyen lekaparja, mellőzhető lévén itt, ezzel eleje vetetik az oly gyakori fagyaltmérgezésnek. Végre a só és az erő egyidejű kimelésével nem legkisebb előnye, hogy kikerülteti a vörös rézüstnek minden évben megújuló cinez-tetését s egyszeri beültetésnél öt liter fagyasztván, 25-30 liter fagyaltot lehet benne egyszerre készíteni. A Gindert cég azonkívül igen olcsó és praktikus jégsekreányeket is állít ki üreges fallal, mely belől rozszvezető fűrészpórral van töltve, s két oldalt szellőztető készülékkel. Előnye ezeknek az, hogy a jégreservoir kivethető lévén a szekrényből, főleg vidékről könnyebben eszközölhető annak javíttatása.

Egy egész villamos erőre berendezett hentes-üzlet foglalja el a terem egyik sarkát. Ez a Pórszás kiállítása nyolc géppel, melyek közül egy husvágó és aprító, a második huskeverő, a harmadik borsőrő, a negyedik kol-básztöltő és így tovább, végre egy óriási kemencében szemünk előtt kerül füstre a felóra alatt elkészült virslí. Nagy vágógépe ötven kiló hust egy negyed óra alatt vagdal össze, úgy hogy két ember egy óra alatt ezer pár virslit képes elkészíteni, a mikor villamgép nélkül 24 óra alig volna elég. A frissen készült virsliket a körüljárásban kifaradt közönség jóízűen falatozza fel.

Tanulságos és érdekes látnivaló ez az első elektrotechnikai kiállítás Budapesten, mely fogalmat nyújt az emberi munka várható nagy haladásáról. Ma nyitotta meg Lukács Béla miniszter nagy számú érdeklődő kíséretében, s most már a gépeket három hónapig minden-nap teljes működésben lehet majd látni.

Passer Solitarius,

TANÜGY.

A debreceni tankerület első decenniuma.

(Békési Gyula tankerületi főigazgató 1894. június hó 10-én tartott jubileuma alkalmából.)

Az 1883. évi középiskolai törvény, mely oly hosszas és annyi küzdelem árán jött létre, többi nagy fontosságú újítások között elrendelte az országnak tizenkét tankerületet osztását. A törvény e rendelkezése csak az 1884. év első felében lépett életbe, midőn a közoktatási minisztérium pontosan kijelölte mind a tizenkét tankerület határait, megállapította székhelyeiket és újonnan csoportosította a középiskolákat, a melyek előbb hét, majd kilenc tankerületbe voltak besorozva.

Igy és ekkor jött létre, mint egyik legnagyobb tankerület a debreceni, melynek élére a király Békési Gyulát, a debreceni ev. ref. főgimnázium igazgatóját nevezte ki 1884. május 16-án. Sajátságos kerület volt ez a debreceni megalakulása idején. Állami iskola csak egy tartozott bele, a nagykálói főreáliskola, királyi intézet is csak

gadtatással, a mennyivel azokat Kazinczy bencő barátai fogadták. Azonban az ítéletnél nem szabad megfeledkez-nünk az irodalomtörténeti szempontokról. Verseinek szépségét, formáinak tökéletességét, kifejezéseinek választé-kosságát, hangjának finomságát csak akkor méltányoljuk igazán, ha meggondoljuk, hogy ő előtte, Zrínyi és Balassi óta mi volt a magyar poézis! Gyöngyösi nyomán, de az ő jelességei nélkül, az unalmas és egyhangú négyes rimekben s még az alexandrinus iránt is jóformán veszni indult érzéssel krónikáztak és okoskodtak poétáink. S még Bessenyeiek is inkább csak tapogatóztak, mint igaz költészetet adtak. Még a legkiválóbb egyéniségekben is, egy Faludyban és Orczyban, jóval több a kedély és jó szándék, mint az igazi poézis, s e mellett a nyelv is olyan nehézkes, és tehetetlen rozsdás vas szerszám, melylyel nehéz ám banni!

És ami szintén igen nagy baja eddig a magyar költészetnek, ez az, hogy a kedvelt költők póriások és minden magasabb ambíció nélkül valók voltak, s a többiek, kik a külföld nagy mestereihez jártak iskolába, ezektől csak külsőségeket tanultak, pl. a dráma hármasságát, mint Bessenyei; az eszmék allegorisálását, mint Horváth Ádám; de nem azokat, mik a költészet igaz értékét teszik: alkotó képességet, conceptiót és ízlést.

Kazinczy épen azt hozott a magyar költők közé. Hiszen irodalomtörténeti közhelylyé vált az a megjegyzés, hogy ő nála épen az volt meg, mi eddig hiányzott: az ízlés.

Ez ízlést nemcsak költeményeinek kerek szerkesztési módjában, keresett metaphoráiban, epigrammjainak klaszikus rövidségében és csattanóságában érvényesítette, de a magyar nyelvet újáteremtő munkájában is. Egyes szavakon a zengzetesség és szép hangzás kedvéért sokat csiszolt és változtatott. Munka alá vette az élő magyar nyelv egész anyagát és az egész újáteremtve került ki áldásos kezei alól. Újjá születte, talán sokan nem is ismertek volna reá. Túl ment a határon s a csinnak, zengzetességnek, hajlékonyságnak, kifejezési erőnek kedvéért többet megengedett, mint a mennyit lehetett volna; sok-

szor feláldozta még a magyar nyelv géniuszát is. Végzetes tévedése volt az, hogy a tanulságokat csak az európai nyelvek történetéből vonta le s ezeknek szelle-mében gyurta át az édes miénket is, kifelede a számítás-ból, hogy a mi nyelvünk egészen más nyelvcsalád tagja.

De azt, amit akart, itt is elérte. Előállt az irodalmi magyar nyelv s e nyelvvel, minden idegenszerűsége mellett is általánosan érezhető hatással ki lehetett fejteni a szívnek oly rejtettebb érzését, az agy oly gondolatát is, amelyet eddig csak érezni és gondolni tudtak, de ki-fejezni nem. És Kazinczy e munkájával — ez soha nem kisebbíthető érdeme marad — Vörösmartynak s az Auróra egész körének, kezébe adta a hangszert, melyen ezek oly bájosan tudtak játszani, melylyel ezek egy egész nemzetet büvöltek el, egy nemzetet ráztak fel százados tespedéséből.

A Kazinczytól újra teremtett nyelv sokáig, egész a magyar nyelvtörténet és összehasonlító nyelvészet nagyobb föllendüléseig érintetlen maradt; a legnagyobb költők munkája által ugyszólván meggyőzhetővé vált. Azonban kritikai irányú és módszere csakhamar visszahatást keltett. Mint mindenütt, itt is tulságba ment. Mindenkinek bőven osztotta a babért; sűrűn termettek az istenfiak.

Akkor ilyenre volt szükség, mert igen sokáig a leg-szebben folyó tracheura is a válasz egy nemzet érzékete-len részvétlensége volt, s az íróknak egymást kellett buzdítaniok. És Kazinczy biztatott, egy széles olvasói kör, dicéért egy egész kritikai gárda helyébe. De főként csak dicéért, hogy mennél többet nyerjen meg az árva és még felette parlag nemzeti irodalom számára. Kifogá-sait csak a formára s a nyelvre tartotta fel. Új szavakat, új sorokat ajánlt. De ezt is annyi udvariassággal, annyi kényeztető dédelgetéssel tette, mintha létkérdés volna fejlődő irodalmunkra minden egyes negyed, ötödangru író megtartása. De amit akart, azt itt is elérte. Egyszerre egész írói sereg támadt és nőtt fel atyai kezei alatt. Hanem amint némelyek lassan-lassan kinőttek a kezek alól, a kritikanak üdőbb és csipősebb levegője után vágy-tak; a mesteréi kezdték tekintélyüket veszteni, kéreg

kritika lett a neve. De az ő hatása a költőknél sokáig, sőt máig felmaradt. Bajzáék egy-egy élesebb bírálatára a szokatlan hang miatt felszisszent a hiú poeta s Bessenyei előtt örökre gyűlöletessé lett a Kölcsey név. S mióta Bajza és társainak tolla nem dolgozik, mióta Arany föl-hagyott lapjával, mióta a Budapesti Szemle szinte elszigetelten áll, a magyar ugynevezett és valóságos költők csaknem szenvedélylyel őrzik azt az irodalmi örökséget, melyet Kazinczy növelt nagyra: a költői hűséget. A költők ma inkább mint valaha, csak a dieshymuszokat hallgat-ják meg, az alapos kifogásolót megvetik a Petőfi agaise-
satt, „mint a tejeles tormát.“ Hiába, nem lehet ember hiba nélkül, s a rabulisticus költőtől ez legkevésbé ki-vánható.

Igy, noha Kazinczy a szélsőségekbe tévedt, azért mégis sisyphusi munkát végzett, sőt talán épen ezért a szélsőségeknek szélsőségekkel állott ellent. A maradás ellen szertelen újításaival, durvaság ellen elkenyesült finomságával hívta ki és nyerte meg a harcot. Játszott a szavakkal, beteges idealismust vitt be költészetébe, sokat rontott a nyelv szellemén, de megteremtette a magyar nyelvet és irodalmat; munkássága nyomán megszólalt Vörösmarty és Kisfaludy Károly. S ha a sokkal tartozunk Bessenyeinek és kortársainak, úgy rajtok kívül ugy szól-ván mindent Kazinczynak köszönhetünk. S ha a magyar nemzetből ki nem pusztul a kegyelet s a szellemi dolgok iránti érdeklődés: ezt Kazinczynak nem szabad elfe-ledni soha.

Épen ezért volt szép dolog a magyar tudományos Akademiától, mikor a kegyelet e munkájában részt adott a sárospataki főiskolának is. Ugyanis 10 arany pályadíjat ad évente egy Kazinczyról szóló pályamunkára; 5 aranyat a gimnázium oly növendékének, ki legjobban ismeri a magyar irodalmat, s ugyan ily célból szintén 5-öt a sárospataki állami tanítóképződéknek és a s.-a-újhelyi róm. kath. gimnáziumnak. Ez adományokkal szemben óhajtatás csak az, hogy Szépalmon, a szent öreg nyugvó helyén ünnepélyt tartson.

Lehet, hogy a mai reális kor még reálisabb és kö-zönyösebb emberei előtt talán rajongás tölem, ha leltem

egy, a miskolci kath. algimnázium, míg a kormány, illetve a főigazgatóság vezetése alá rendelt másik négy intézet közégi, illetve szerzetes jellegű volt, u. m. a szentesi és nagykárolyi gimnáziumok, a debreceni realiskola és ugyan- csak a debreceni piarista algimnázium.

A tankerületbe sorozott középiskolák túlnyomó részét azonban autonóm felekezeti, főképp ev. ref. fő-, al- és hatosztályú gimnáziumok tették, melyeket a főigazgató, csak mint miniszteri megbízott volt jogosítva meglátogatni. A reformátusok legnépesebb és leghíresebb iskolái kerültek így egy tankerületbe Sárospataktól H.-M.-Vásárhelyig és Miskolctól Mezőtúrig, s bizonyára az iskoláknak ilyen felekezeti jellegre való tekintetből igyekezett a kormány a tankerület főigazgatóságát okvetlenül ref. tanügyi férőval betölteni, sőt ez a szempont vezethette a kormányt akkor is, midőn három másik tankerületbe tartozó intézet-re is, t. i. a máramarosszigeti ev. ref. főgimnáziumra, a bekési ev. ref. gimnáziumra és a csabai ág. ev. algimnáziumra is a debreceni tankerület protestáns főigazgató-jával gyakoroltatta a felügyeletet.

E sajátságosan alakult tankerületben bizonyára sokkal, de sokkal több fáradságba és küzdelembe került a középiskolai törvény intézkedéseit megvalósítani, mint bármely más kerületben, a hol nagyobb számmal foglaltak helyet az állami és kir. kath. iskolák, melyeknek hiányait fűzőzni, bajait orvosolni, mindjárt ott volt maga a kormány.

Ha csak vazlatos rajzát vetjük is papírra az újonnan létesített tankerület viszonyainak, valóban kevés kedvező vonás tűnhetik szemünkbe. — A főigazgatóság alá közvetlenül tartozó intézetek egy kivételével mind csonka intézetek: a debreceni realiskola öt osztályú, melytől fenntartója a város szabadulni óhajt, a miért is nemcsak nem teljesíti tovább, hanem idegen, alkalmatlan helyiségében engedni szellemeskedni; a debreceni piarista algimnázium régi sötét, szűk épületben szorong, éppen úgy a miskolci kir. algimnázium. — Nagykároly meg fázik attól a gondlattól, hogy hatosztályú gimnáziumát kiegészítse és egy modern épületnek a költségébe beleverje magát; Szentoson valami amfibióm-féle intézet működik egy, gimnáziumi tanfolyam-mal egybekapcsolva VI osztályú polgári fűskola, melyet a városi polgárság jó része inkább négy osztályú polgári iskolává szeretne lefokozni, mintsem a középiskolai törvényeknek megfelelni, rendkívül költséges gimnáziummá alakítani. — Az egyetlen állami és teljes intézet a nagykárolyi főrealiskola verszegénységben, tanulóihiányban szenved.

Még szomorubb képet tárnak elénk az autonóm felekezeti intézetek. A többé-kevésbé rendezett viszonyok között elő debreceni és sárospataki ev. ref. főgimnáziumokat kivéve, a többi majdnem hihetetlen bajokkal küzd. Hiszen ezek azon alföldi és egyuttal protestáns középiskolák, melyekre a közköztudat kormány legkevesebb gondot fordított, általában a debreceni tankerület foglalta magában nagyrészt azt a jó magyar alföldet, a melynek kulturális gondozását a kormány ferde nemzetiségi politikából folyton elhanyagolta, míg végre a legutóbbi években ide is fordult némi figyelem.

Hiszen e többnyire csonka gimnáziumok között akadt nem egy, melyben kevesebb volt a tanterem, mint az osztály, sőt olyan is, a melyben egy tanár egy maga két osztályt vezetett, tanított, fegyelmeztet a hittantól kezdve a tornáig. — E protestáns intézetekkel szemben volt csak nehéz a főigazgató helyzete, kinek kötelessége azt parancsolta, hogy e múlt századi állapotokat az új középiskolai törvény mértékéig mérje. — Mindezen iskolák fenntartó testületei a legnagyobb elfoglaltsággal fogadták a főigazgatót, ki előtt nemcsak szegénységüket szegélyelték, hanem a kibén az állam rosz indulat, ellenséges erületű közeget látták, (Ez átmeneti állapotokban, meszeszetható reformok első fogantatásánál úgy szokott lenni, s az u. n. állam a multban elég okot adott arra a protestánsoknak, hogy a bizalmatlanság csak lassan haljon ki lelkükből. 26 évi alkotmányos élet után ma már sokkal kedvezőbb a helyzet. Szerk.) a kivel szemben nemcsak régi függetlenségüket óhajtották fenntartani, de a ki elől egyhelyt-máshelyt számos visszaélést is el kellett

a messze, Kr. előtti korbá, a görögök olympiai játékkára száll vissza. Ott egy egész nemzet, négy évenként fejezte ki összetartozandóságát, s e napokon Hellasban megszűnt a fegyverek zaja, s a Musákat ünnepezték. Hát bennünk kihalt volna már az érzék az efélek iránt? Mi ne tudnánk elvasutatni évenként 18 kilométernyire annak a sírjához, ki szintén egyesítette nemzetét, biztosította lételet nyelvének ujáteremtése által? Ha így volna, valóban szegénységi bizonyítvány lenne a környék intelligenciájára. Hiszen ama messze vidékre elmennek, s a városiak is, kirándulnak a nyári multságokra; s csak a szellemi életnek, szellemi nagyságnak hozott áldozat, a szellemi élet nyilvánulása volna olyan terhes? Hiszen ha ez volna általában a magyar társadalom közszelleme, akkor a magyar szellemi élet volna megsemmisülő félen, és ezzel a nemzeti lételet megingatva.

E borus gondolatok méltán nehezdednek szívünkre, mikor a régebbi széphalmi ünnepélyek látogatlansága eszünkbe jut.

Itt, éppen ezért, a sárospataki középiskolának kell mindent megtennie. Terhes reá, és különösen egyesekre, de ezért kár volna elejteni ezt a szép ünnepélyt. Mert igaz, hogy biztosabb külső sikerrel lehetne megtartani ez ünnepélyt a zárt falak közt, de a szívre kevesebb hatása volna annak. Széphalom (Bányácska) vidékének töbtságát bizonyosan vonzaná az ünnepély fénye s közelebb hozná a magyarsághoz.

S a Kazinczy hamvai felett tartott ünnepély örök emléküvé válnék ifjaink szívében, éppen különössége által, míg idehaza, a falak közt elhangzott szavak hatását eltörölné a másik ünnepély benyomása, mert egy ilyen élénk szellemi életű főiskolánál elég gyakoriak az ünnepélyek. Nem kell elfelejtenünk azt sem, hogy talán a szellemiek iránti kötelességre hangolhatjuk a vidéket is vele. Ha látják a mindennapi életbe és hű urizálásba merülő emberek, hogy vannak, akik méltóan tartják felkeresni a széphalmi sírt, talán gondolkodóba esnek a felett, hogy a szellemi élet is hozhat örömeiket, s nem csak az úca kövezés s az irodai rovatok pontos betöltése terén vannak hazánk és nemzetünk iránt kötelességeink!

titkolniok. Sőt itt-ott (Szarvason, Csabán) némi, habár gondosan leplezett nemzetiségi ellenszennvel is kellett találkozni.

A sötét kép kiegészítésül még csak azt említtük meg, hogy a felekezeti tanintézetekben, sőt egy-két nem felekezeti is, a tanárok javadalma 600 és 1000 frt között ingadozott, az 1000 frtot ritkán haladta meg, az állami teljes fizetést sehol sem érte utól.

Bármily érdekes volna a küzdelmet részletesen előadni, mely az egyes intézetek biztosításáért, továbbfejlesztéséért, az épület megújításáért, a tanerők és tanszerek szaporításáért, a tanári fizetés fölemeléséért folyt, hol a felekezeti elfoglaltság, hol a tömeg közömbössége ellen, mindez már csak az alkalmi czikk keretére való tekintetből sem tehetjük, hanem meg kell elégednünk, ha feltüntetjük azon több rendbeli hivatást, melyet a főigazgatónak a kerületbe osztott tanintézetek fejlődése érdekében teljesítenie kellett, végül, ha rámutatunk a tankerület iskoláinak mai, tíz év alatt ugyancsak megváltozott képre.

Békési Gyulának első feladata volt a kormánynak jóakaró érdeklődését a maga tankerületére, a magyar tanügynek e jó részt terra incognitájára is ráirányítani, kimutatni, hogy a tiszta magyarság lakta Alföld csakúgy megérdemli az állami tanintézeteket, vagy legalább iskoláinak állami segítségben való részesítését, mint a nemzetiségi városok és vármegyék; ugyancsak a kormányban kellett jóindulatot fölkeltenie a protestáns gimnáziumok iránt, hogy az több kevesebb ideig elnézett tanúsítson irántuk, míg az új középiskolai törvény szigorú követelményeinek eleget tehetnek, hogy mindenív pártfogással, erkölcsi és anyagi támogatással siessen segítségül, a hol csak komoly főkérvést lát egy kulturális jogosságú intézet föntartására, avagy továbbfejlesztésére.

(Vége köv.)

IRODALOM, MŰVÉSZET.

Kazinczy-ünnepély Sárospatakon.

A Magyar Tudományos Akadémia 1887-ben, a mint ezt mai tárcánk bővebben méltatja, szép és nagy alapítványt tett Kazinczy emlékének megőrkítésére és a magyar nyelv iránti szeretetnek, a magyar nyelv a Kazinczy volt Tuszkulánuma, Széphalom tót vidéken való terjesztésének előmozdítására, midőn a sárospataki főiskolának 15 aranyat bocsátott évenként rendelkezésére, mely összegből 10 arany egy, Kazinczy működésének valamely körét méltató pályamű jutalmazására az akadémiai ifjúság részére tüzendő ki, 5 arannyal a főiskola gimnáziumában a magyar nyelvben legjobb előmenetelt tevő ifju jutalmazandó; az utóbbi ebből 5-5 arany összeget bocsát évenként a sárospataki állami tanítóképző intézet s a s. a. -ujhelyi kath. főgimnázium ifjúságának jutalmazására, az illető tanári kar rendelkezésére.

A jutalmakat Széphalmon, Kazinczy sírjánál, a három intézet által egyesülten tartandó ünnepélyen kellene kiosztani.

Azonban különböző okok az ünnepélynek, a kitűzött magasztos helyen való megtartását több évben egymás után megakadályozták, tavaly pl. a kolera. Az idén a hely színén lett volna megtartandó, de a s. a. -ujhelyi rom. kath. főgimnázium igazgatósága, előtünk nem ismert okból, előre bejelentette az intézet távolmaradását.

Majd szerencsétlenségre egy enyhébb jellegű, de aggályos figyelmet érdemlő kanyarójárny tette lehetővé, hogy a főiskolai ifjúság Széphalomra kivonulhasson, hanem a tanári kar a főiskola imatermében óhajtottá megtartani az ünnepélyt az állami tanítóképző intézettel együtt. A kanyaró miatt az utóbbi is elmaradt (szerencse, hogy a város szép hölgyei nem félték úgy e járványtól s megjelentek) s így e hó 10-én délután 3 órakor a főiskola nagytermében csak a főiskola s kicsiny, de fölöttébb intelligens közönség áldozott Kazinczy halhatatlan emlékének.

A nagy férfi emléke, az ünnepélyen elhangzott beszédek értéke s jelentősége az összes szereplők buzgalma s az énekkar bravurosz szereplése a rendes iskolai ünnepélyek különben előkelő színvonalán is felülemelte az ünnepélyt. Ezért közöljük az elmondott beszédek, különösen az igazgatói megnyitót egész terjedelmükben.

A program első pontja a főiskolai énekkar volt Tompa „Szép nap viradt fel Széphalomra” megzenésített ódájával, melyet a kar gyönyörű előadásban interpretált.

Azután következett az ünnepély legkiemelkedőbb pontja, Mitrovics Gyula akad. és közigazgató megnyitó beszéde, mely így hangzott:

„Mélyen tisztelt közönség!”

Nemes tanuló ifjúság!

Egy próféta sírjához akartunk ma elzarándokolni, hogy lerójuk iránta kegyeletünket s porladozó szíve felett is felmelegüljön lelkünk. És a végzet mint a Moáb hal-mán, a Mózes sírját keresőknek, még fájdalmas közbelépésével is, a szellemi élet és a nagy emberek sorsának ama törvényét és apoteosisát tárja elénk, hogy az ilyen életet és az ilyen alakokat nem zárhatja el lelkünk elől egy bizonyos helyhez kötött sírhalom. Nem hal meg az, ki az emberek szívében találta meg boldog feltámadását!

Dehát ha nem juthattunk el a próféta földi sírjához, a kegyelet és hála felemelő érzésével szállhat el azért lelkünk az emlékeiben és lelkesítő hatásában megszentelt helyre, Széphalomra!

És valóban, mintha ez ünnepélyes pillanatban, itt a távolban is egy égi szózat hangzanék hozzánk és dobogtatná meg erősebben szívünket: „Oldd le sarudat, mert szent az a hely, a hol lélekben leborulsz.”

Szent hely; mert földi életünk legdrágább kincsének, a szép és áldott és imádott magyar hazának, a melynek sorsához van kötve életünk, boldogságunk; a hol a költő ihletett szerelmének megnyilatkozása szerint „élnünk halunkunk kell,” a melynek a Sátorhegy lomboktól koszo-

rozott völgye, mintha az isteni gondviselésnek és a népek sorsát intéző különösebb szeretetnek minket átölő jelképe volna, egyik szellemi megalapítójának takarja be hantjaival porladozó szívét és megszentelt emlékeit...

Imádott magyar hazánk egyik szellemi, megalkotójának porladozó szívét és megszentelt emlékeit.

Nyilván erről tesz tanubizonyoságot élete, nagy szel-leme, munkásságának a történet által megőrkített messze-kiható eredménye.

Mélyen tisztelt közönség! Nemes tanuló ifjúság! Egy föld, a mely talán dusan szórja elénk áldásait, a melynek rengő kalászai kenyeret és jöletet teremtenek; a melynek kebelében éppen ezért, talán népek ezrei találnak békés lakozást és az élet napjainak csak éppen eltöltéséhez szükséges nyugalmas viszonyokat, magában véve még nem haza. Ahoz nagy és magasztos célok; ahoz szellemi élet és ennek szolgálatában álló küzdelmek; ahoz dicső és feiemelő emlékek, ahoz ez emlékek és nagy emberi érdekek forrásából táplálkozó lelkek egyesülése, benső szellemi összelelekezése, ahoz az együttérző szívek összedobogása, ahoz e földnek ilyen szellemben való bírása, imádása és megnevesítése szükséges.

Kazinczy Ferencet, a kinek újítjuk fel ez alkalom-mal, kegyelettel nagy emlékeit éppen az teszi, felfogásom szerint, honalapítójá, mert annak a szellemi erőnek volt az újabb korban egyik elsőrangú megindítója közöttünk, a mely az Istentől megáldott magyar földből, magyar hazát alkotott.

Ennek a szép magyar hazának őseink verék hullá-sával szerzék meg biztonságát lábaink alatt; nagy elmék nagy államférfiak bölcseséggel gondoskodtak jóléte felől; de hogy szerepe jutott a nagy szellemi erőkket versenyre kelt mivelt nemzetek sorában és azoknak másokat elpusztító küzdelmében, az Kazinczy Ferenc nevéhez van kiváló mértékben fűzve.

Minden nemzetnek annyi a szellemi értéke s olyan mérvű hivatása van az emberiség történetének alakításában, amennyi gondolata, nemes érzése van lelkének, szívének az igaz, a szép, a jó világból s amennyi helyet képes elfoglalni nemzeti irodalmával, ez elpusztíthatatlan hatalommal, a népek létért való küzdelmében. S Kazinczy Ferencet azért is tartom honalapítónak, mert eme hatalmas forrásra mutatott rá összes munkássága, egész élete által a magyar haza előtt.

Azért ünneplünk ma; azért áldozunk nagy emlékének, hogy ez által is felmelegüljön, megerősödjék egyik legnagyobb, éppen napjainkban is a legszükségesebb erőnyünk; az igaz és tántoríthatatlan hazaszeretet; ezért üdvözlöm főiskolánk nevében, hálas tisztelettel az egybegyűlt mélyen tisztelt közönséget.

Zúgó éljenzés kísérte a szép beszédet.

Majd Székely Cyörgy dr. lépett a szöszékre s nagy szorgalommal készült, jól átgondolt szép emlékbeszédben méltatta Kazinczy egyéniségét s érdemeit. A nagy éljen-zéssel fogadott emlékbeszéd így hangzik:

„Mélyen tisztelt közönség!”

Igenytelen falucska Bányácska közelében, távol a nagy világ zajától, a művelődés központjától, az emberi szellem nagyszerű és fonséges alkotásaitól egyedül nyug-szik a nagy hazafi, költő és művész Kazinczy Ferenc egy esőndes ligetben. Az 1806-iki év június havában, tehát éppen 88 évvel ezelőtt költözött Széphalomra, fogságból való kiszabadulása után, megfogya bár, de törve nem s a lelkében megfogant eszme által lelkesítve, szellemének gigási erejével, ernyedetlen kitartással és szorgalommal látott magasztos céljának megvalósításához. S nem különös és bámulatra méltó-e, Széphalom lesz a magyar iro-dalom központja a mester által, ki rendkívüli tevékenységével Magyarország összes írói között szellemi össze-köttetést, érintkezést teremt levelei által s azt évtizedekig haláláig képes feuttartani.

Ez elzárt, félreeső helyről árad szét a magyar műveltség ébredező fénye, innen szórja szét a szélrózsa minden irányában Kazinczy szelleme a maga világító, melegítő sugarait. Szelleme: a művelődésnek, a haladásnak, a nemzetért és a hazáért rajongó lelkesedésnek szelleme, itt vivja fényes és sikeres csatáját a tudatlanság, műveletlenség, nemzetietlenség sötét hatalmaival. Valóban Széphalomra elmondhatjuk Goethevel: „Előnyös a Genius ápolni, ha adsz neki vendégajándékot, úgy szelbet kapsz tőle cserébe. A hely, melyet egy ily ember taposott, szent; századok mulva hangzik serkentő szava és tette az utódoknak.” A széphalmi kert most viruló fái elszáradhatnak, zöldelő lombjai megsárgulva lehullhatnak, e falvat első-pörheti az idők és események vihára, de Kazinczy és vele Széphalom neve nem hullhat le soha az emlékezet fájá-ról; Kazinczy serkentő szava és tette századok mulva is hangzik az utódoknak.

„Igaz valál, — emléked áldott,
Haló-földed szent étedért;
Szült sok jelest, nem szülte párod
Egy század mig végére ért.

Éneklí a költő Tompa M. Hát csakugyan századának annyi sok jeles között legnagyobb embere-e Kazinczy?! Vajjon nem túlzott-e a költő, a költők szabadságával élve?! Kazinczy író volt, mint annyi sok más, vajjon minő eszmét szolgált, minő irányt művelt, mennyi tehetséggel szolgált az irodalmat, hogy kortársai fölül emelkedett?! S ha igaz az, hogy a legnagyobb ember is nagysága egy részét a viszonyoknak és kortársainak köszöni, minők voltak a művelődési és politikai viszonyok Magyarországon Kazinczy idejében, kik voltak kor- és segítő társai, szellemi rokonai s kik ellenségei, üldözői?!

Azt hiszem úgy ünnepeljük legméltóbban, leghivebben Kazinczyt, ha e kérdésekre töreksznünk megfelelni, ha szellemét, pályáját töreksznünk megérteni s a történelem fényes élményét, az értelem szálaival összekötte teszünk le sírjára kegyeletünk igénytelen szörény koszorúját.

Kazinczy írói pályája forduló pontot jelöl a magyar nemzetnek, művelődésének történetében. Ha megtekintjük, milyenek voltak közállapotaink előtte és milyen élet következett utána, akkor ő nem csak írónak tűnik fel, mint annyi sok jelesünk előtte és utána, hanem nemzeti hősnak, egy nagy eszme egy nagy tett bajnokának, „ki mint Arpád Attila birodalmát, vissza hódította veszni

indult nemzeti szellemünket; ki mint Hunyadi az izlám jármát, szétörtte az idegen műveltség bilincseit s megalapítója lón nem csak irodalmi, hanem társadalmi és politikai újjászülétesünknek is.

Igen, a magyar nemzeti irodalom újjászülésére, megújítására irányuló mozgalmat, ha nem is ő kezdte, de ő hajtotta végre. Az eszme, megújítani a magyar irodalmat, általa ápolni a magyar nyelvet s kifejteni, megszilárdítani a magyar nemzetiséget, felkelteni a nemzeti önállóság érzését, a magyar elmaradt kulturát közelebb vinni sőt egy színvonalra emelni a nyugoti népek kulturájával, ez az eszme a Mária Theresia udvarába került Bessenyeinek és testőrtársainak lelkében fogant meg. E magyar ifjak, az ország különböző vidékeiről Bécsbe, e nagy városba kerülve, itt a műveltségnek ez egyik gócpontjában sajnósan és szégyenrel érezték elmaradottságukat, tudatlanságukat és műveltségüket. De nemcsak azt érezték, hogy ők magok maradtak el a világ folyásától, hanem azt is, hogy egész nemzetünk elmaradt, századokkal áll hátrább a műveltségben, a fejlődésben a többi európai népeknél. Az a társadalmi osztály, melyből ők kerültek ki, a középnemesség magyar volt, de elmaradt, nyers és műveletlen, elfoglalt, az arisztokrácia műveltebb volt ugyan, de idegen és nemzetietlen. A nemzet a százados harcokban kimerülve, elalélt, tespedtnek látszott, a köztevékenység minden terén megszűnt az élet. Bessenyei és testőrtársai részint az életből merített tapasztalataikból, részint Montesquieu Voltaire s a francia felvilágosodás bölcsészének, történetírójának irataiból megtanulták, hogy egy nemzet fenmaradásának életfeltétele a nemzeti önálló műveltség. A magyar nemzet is csak úgy állhat fen a többi európai nemzetek sorában, ha a műveltségben lépést tart azokkal, ha a műveltséget nemzetivé teszi. az önmagából fejtvé ki, saját szelleméhez és vérehez idomítja. Igen belátták azt és fennen hirdették munkáikban a magyar nemzetnek, a mit Széchenyi Hittelében oly szépen fejez ki, hogy az egészséges nemzetiségek egyik fő kísérője a nemzeti nyelv, mert míg az fenmarad, a nemzet is él, bármilyen szűk és szűk, de ha egyszer elmúlik, akkor csak gyászfüzet terem a hon, mely a holtakért szomorúan eregeti földre csüggeteg lombjait.

A magyar nyelv fejlesztése, ápolása s a magyar műveltség kifejtése, előmozdítása: e kettő feltétele a magyar nemzet fenmaradásának, haladásának. Mintán pedig a magyar nyelv az életből kiszorult, a főiri körökben a francia és német divott, a törvénykezésnek, tanításnak a latin volt a nyelve, azt az irodalom által fentartani, ápolni, fejleszteni és terjeszteni lett életök működésének magasabb célja. — Senki sem volt talán Magyarországon, ki a testörök eszméit, nézeteit, oly mohón szívta volna magába mint Kazinczy. — Ön-életírásában, a „Pályám emlékeztében“ a testörök egyik legmunkasabbikát, egyik legnagyobb újító nyelvűművészt, Báróczy Sándort vallja mesterének. Kazinczy mint patakai deák 1777-ben járt először Bécsben, nagybátyjával Kazinczy Andrással, Bessenyeinek *Amerikaiak* című munkáját már az előző évben lefordította s Bessenyei ez alkalommal egy szép, buzdító levelet is intézett hozzá. Bessenyei személyesen is fel akarta keresni Bécsben, a mint írja Pályám emlékeztében, de nem találhatta. Báróczyt ekkor még nem ismerte.

A bécsi út leírása után így folytatja emlékezéseit: „Nem sok idő múlva azután, hogy Patakra visszatértem, a bibliothecarius tudatá velem, hogy kezéhez eladás végett valamely magyar könyv tételét le: *nyelve* érthetetlen, az elébe irt vers gonosz, de telve van igen szép részletekkel: Báróczynek erkölcsi meséi Marmontelből. Én azt szeretém meg, a mit eddig a bibliothecarius gyalázott és attól borzadtam vissza, a mit magasztalt. Még ma is látom e könyvet, még rajta van ifjú esztendeim örömeinek kedves emléke; még ismerem a helyeket, hol ékezzőlása csudálgatásiban fel-felsikoltozám. Visszavágytam Bécsbe, hogy őt láthassam, hogy lelke átszállhasson rám félmértékben, ó vala örök olvasásom ezentul s már ekkor föltevém, hogy az ő koszoruja után fogok törekedni minden erőmmel, a mi lesz.“ Ezzel Kazinczy kijelölte működésének irányát és célját. Már ifjkorában ott látjuk őt e mozgalom bajnokai között. *A mi mesterem és társainál* többé-kevésbé homályos sejtélem volt, Kazinczy nál tisztá öntudattal emelkedett, küldetése hitté szilárdult, a mihez azok csak tartozkodva, tapogatózóva, töredékesen kezdtek, ő egészszé olvasva hajtotta végre; a míg többben kifáradva visszavonultak, ő egy felszabadig küzdött, vissza nem ijedve semmitől, csüggedetlenül utolsó percéig s hetvenegy éves korában is oly égő lelkesedés közt hunyt el, mintha még egy felszabadig kellene küzdenie. A nagy cél tisztán lebegett szemei előtt. Ő egy új Magyarországról, egy új magyar nemzetről álmodozott, melynek jövőjét nem a történeti jogok biztosítják, hanem a szellem ereje. „Nemzetünk műveltsége lesz nemzetünk hódító ereje.“ A nyelvben és a nyelv által fejteni ki a nemzetiséget, az irodalomban és irodalom által szilárdítani meg mindkettőt, az izlés és tudomány európai színvonalára emelve — ime a nagy cél, a melyért egész életén át küzdött és nagy sikerrel.

Kazinczy épúgy mint mestere, Báróczy, inkább fordító, mint eredeti író volt. Bizonyára ha tisztán aesthetikai szempontból tekintenők írói működését a XVII. század Zrinyijétől egész Arany Jánosig nem egy író találnánk, ki nagyobbannak tűnik fel nála. Maga írja — hogy tudja mennyivel áll fentebb, a ki teremt, mint a ki másol; de ismerte magát és a kort, a melyben élt s inkább akart nem rossz másolónak találatni, mint nem jó alkotónak. Kora és nemzete szükségletének találta, hogy azt az európai különösen pedig a német irodalom új vezérszínvonalával ismeresse meg, Shakspeare, és Molière, Lessinget és Klopstockot, Goethét és Schillert, Herdert és Wielandot szólaltassa meg magyar nyelven. Ő előbbvalónak tartotta azt, hogy a fejletlen durva magyar nyelvet fejlessze és ujítsa meg és tegye alkalmassá a legmagasabb szárnyaló gondolatok, eszmék, s a legkülönbözőbb stíli és fajú műveknek kifejezésére. Erre alkalmasabbnak látszott a fordítás, mint az eredeti alkotás. „Az ő feladata és kora szüksége mindenek előtt az volt, hogy fölébressze a nemzeti önértéket, *irodalommá emelje a könyv-írást*, művészivé tegye a nyelvet, a mint ő maga mondá pályája végén: „Nekem elég érdemem volt kitisztítani a műveletlen telket, hogy az istenfiai szabadon futhassanak rajta.“ — Jólata beteljesedett, már életében örülhetett munkálkodása sikerének, jötték az Istenfiak, Vörös-

marty, majd Arany, Tompa és Petőfi kik a kitisztított telken szabadon repülhettek a szellem legfényesebb régióiba. Kazinczy nem volt oly nagy költő, mint ezek, de Kazinczy nélkül bajosan támadhatott volna egy Vörösmarty, Arany és Petőfi.

Másrészt általános tapasztalati tény, hogy minden új vagy aláhányatott irodalom utánzással kezdődik, s csak azután emelkedhetik eredetiségre, önállóságra.

Kazinczy nemcsak író volt, kinek fordításai által a nyelvet művelni, az irodalmat megalapítani kellett, hanem még inkább izgató, agitator a szó legnemesebb értelmében. Bessenyei és társai Bécsben éltek és működtek s eszméik mintha nem találtak volna természetes levelező csatornára a magyar közszellemhez, a többi írók: Révai, Péceli, Baacsányi, Csokonai, Aranka György elszigetelve az ország különböző helyein laktak. Kármán törekvése, hogy Pestet tegye az irodalom középpontjává meghiúsult. Ekkor lépett fel Kazinczy, ki már általános műveltségével s korán fejlett izlésével, mind az előkelő körökben való ismeretségével és rendkívül fogékonyságával, szélesebb látókörével és sokoldalú képzettségével mintegy hivatva látszott a szellemi erők vezérlésére és a Bessenyei és Révai agitatori működésének egyesítésére.

Kármánnak nem sikerült a nagy Pestet irodalmi központtá tenni, Kazinczy az isten háta megett fekvő kis falut, Bányácskát teszi az irodalom középpontjává.

Nincs író, ki ne állana befolyása alatt, ki nem a Kazinczy szellemétől kapna lángot. Szerkeszt folyóiratokat, mint a *Museum* és az *Orfeus*, Báróczy mestere iránt műveinek kiadása és életrajzának megírása által rója le halálját, Dajkának költeményeit saját költségén nyomtatja ki, Csokonaynak megküldi Búrgert, hogy izlését nemesse, buzdít és lelkesít s sokakat akaratlanul is íróvá tesz. „Ő maga egy egész irodalom, egész akkori irodalmunk.“ A mint Gyulai Pál oly szépen mondja: „Közön-séget és írókat teremve felszabadul tovább tartá vállain az irodalmat; lelkesült és küzdött, dolgozott és szenvedett, buzdított, követelt, rimázkodott, fenyegetett, hízelt, kért, koldult — őh nem magáért, bár vagyon a pusztult — ne jére és gyermekeire koldusbot várt, hanem érted te megvetett nyelv, kigunyolt irodalom és te halálatlan, de hála istennek, ébredezni kezdő nemzet.“

Az új eszmék serege csak az új szók seregén kaphatott szárnyra. Hogy a XVIII. század új gondolatait, eszméit kifejezhesse magyar nyelven, nem elégedhetett meg a mindennapi, közszajon forgott kifejezésekkel és szavakkal. Új szavakat kellett teremtenie, régi elavult szavakat kellett föllevenítenie, tájszavakat kellett általánosítani. Ekként gazdagította Kazinczy nyelvünket. Igaz, hogy merészsége sokszor elragadta, kifejezéseiben gyakran vált idegenszerűvé, de ő volt az első, ki izlést hirdetett. Nála a művészi előbbvaló, mint a magyaros, s e kettő csak Vörösmarty költészetében és nyelvében olvad össze és békül ki egymással. Uppen ezért Kazinczy nyelvújítása visszahatást is szült, az orthologusok a nyelv eredetiségét feltették az újításoktól, konzervatív szellemükkel mereven ragaszkodtak a régihez s szenvedélyes gunynyal támadták meg Kazinczyt. Ki ne ismerné a Mondalotpört?

A két félnek a harca azonban nemcsak nyelvészeti szempontból itélendő meg. A haladásnak, az újításnak a szelleme először az irodalomban ébredt fel, s Kazinczyt választá bajnokául. — Kazinczy nem lelkesült annyira a multért, mint az orthologusok, rontott rajta, hogy építsen a jövőnek s először mondta ki, hogy „a magyar irodalom nem volt, hanem lesz.“ Kazinczy után jött Széchenyi, ki nemcsak az irodalmat, hanem egész elavult alkotmányunkat és társadalmunkat összes intézményeivel reformálta s váltig fölébe dörgé a nemzetnek, hogy „*Magyarország nem volt, hanem lesz!*“

Kazinczy megkedveltette a nemzettel az újítás szellemét, meggyőzte a nemzet nagyobb részét annak szükségességéről; Széchenyi diadalra juttatta a Kazinczy törekvéseit, elveit nemcsak az irodalom, hanem a közélet minden terén. — Kazinczy előkészíté a talajt, a melybe Széchenyi a siker reményével vethette el új eszméinek, gondolatainak magvait!

Ime — m. t. közönség! ebből a szempontból Kazinczy nemzeti hőnek tűnik fel, egy nagy eszme bajnokának s a nyelvújítás, melyet ő hajtott végre, sokkal fontosabbnak, nagyobbannak politikai és társadalmi következményeiben, mint pusztán nyelvészeti szempontból.

Kazinczy nemcsak mint író, hanem még inkább mint ember is eszményképül szolgált. Egész életét, összes szellemi és anyagi erejét egy nagy eszmének, egy nagy célnak megvalósítására szentelte, túrva nyomort, nélkülözést s százszor meg, százszor csalódva embertársaiában. *Idealista* volt a szó legszorosabb és legnemesebb értelmében, ki az eszmék iránti hevületében az életnek mindennapi, kicsinyes gondjairól egészen megfeledkezett. — Más szerencsésebb nemzetek körében hosszú ötven éves írói munkásságával százezreket szerzegethet volna, neki *e munkásság* anyagi áldozatokba került. Végeletlen pörökbe bonyolult, gazdasága egyre pusztult s neki a hetven éves aggyastánnak Ujhelyben keserves levéltári rendezéssel kell megkeresnie a mindennapi kenyeret. Mit gondol ő a kenyérre, mikor Ferenczy faragja mellszobrát s meg van az Akadémia!!

Ő a nemzet elismerésében, haláljában, nevének fenmaradásában látja működésének jutalmát s törhetlen optimizmusában egy jobb kor eljövételében bizik, mikor nevét az egész nemzet ajkára veszi s megadja a halottnak az elismerés, a hála koszoruját, a mit az élőtől megtagadott.

Mutassuk meg tehát, hogy mi egy jobb kornak gyermekei vagyunk, ápoljuk szent kegyelettel emlékét, zarándokoljunk el sírháoz és lelkesüljünk eszméiért.

Mire tanít, mire lelkesít bennünket a Kazinczy szelleme? *Arra, hogy nemzetünk hódító ereje nemzetünk műveltsége.* Az egyének, a polgárok alkotják a nemzetet, Mi magyarok csak úgy állhatunk meg a népek közötti szellemi versenyben, csak úgy olvaszthatjuk magunkba az idegen nemzetiségeket, melyektől kerülünk véve, ha közülünk mindenki erejéhez és tehetségéhez képest igyekszik előmozdítani a nemzeti közművelődés ügyét; ha közülünk mindenki igyekszik egy a saját, mint honfitársai lelkének mennél több eszmék és gondolatok által való kiművelésére, gazdagítására; ha felkaroljuk egyformán a művelődésnek összes ágait, az irodalmat, a tudományt és a művészetet. Még ma sem multak el azok a vesztélyek, melyek

létünket Kazinczy idejében fenyegették; még ma is küzdenünk kell a korlátoltság, az elfogultság, az önérdék sötét szellemeivel. — Munkálkodjunk folyvást, hogy el ne vesszünk s tanuljuk meg Kazinczy példájából áldozatok árán is, *híven és önzellenül szolgálni és szeretni a hazát!*“

Rohoska József hitnanhallgató szavaltá ezután *Juhász* László tavaly pályadíjat nyert „Széphalmon“ című alkalmi költeményét. A szavaltat valóban az előadó-művészet teljes magaslatán állott s a halás közönség részéről lelkes taps volt a jutalma.

Ezután a *Kazinczy*-pályadíjakat osztotta ki a köz-igazgató. Az akad. ifjuság számára kifizűtt 10 arany jutalmat *Kiváló* György III. é. h. nyerte el „Kazinczy, mint vallásbölcsész“ című pályaművével; a gimnáziumi tanulók között a magyar nyelvben s irodalomban legjobb előmeneteli tanusított ifjú részére megállapított 5 arany jutalmat pedig *Nagy* Béla VIII. oszt. tanuló nyerte el. A köz- és gimnáziumi igazgatók megható beszédben buzdították a nemes törekvésű ifjakat kitartásra, a tanuló-társak s a jelenvolt közönség pedig igaz rokonszenvvel éljeneztek meg a pályaköszorozottakat.

Aztán ismét az *énekkar* következett, egy remekül előadott énekarabball:

E szép hazában él-e még a nemzet,
A melynek multja olyan isteni?

Az énekhangoz és a viharos taps lecsendesülte után a közgazgató mondta el záró- és köszönő beszédét, mely valóságos nagyszerű elvi kijelentéseket tartalmazott az iskola és a közönség kölcsönhatásáról, a közönségnek, melyben valamely iskola él s az iskolának, mely valamely közönségben él, egymás iránti kötelességeiről.

Sajnos, ez a közönség, sőt még a tanári kar és tanulóifjuság egy része is, ez alkalommal távollétével tündökölt: pedig Kazinczy emléke s az innepélynek színvonalára egyaránt megérdemelte volna a megjelenést.

A kik ott voltak, nemcsak kötelességet teljesítettek, de élveztek is a szó nemesebb értelmében.

A lelkesült közönség a kórus által tán az eddigiek-nél is szébben interpretált „Mi zengi túl a bércet?“ hangjai között oszlott szét, megerősítve lelkében a nagyjai iránti tisztelet, hála és kegyelet érzelmeiben.

Referens.

UJDONSÁGOK.

Regénymellékletünket közlendőink halmaza miatt a jövő számban pótoljuk, amikor is a negyedik helyett felívet adunk.

Adakozás a Tompa szoborra. Felhívásunk nem volt kiáltó szó a pusztában. A sárospataki főiskola gyönyörű parkjában felállítandó Tompa-szoborra eddig lapunknál adakoztak: Mélt. és főtisztelendő Pap Gábor dunántuli ev. ref. püspök ur 3 frt, Hodossy Béla sárospataki állami tanítóképző intézeti tanár ur 1 frt. Összesen 4 frt. Vivant sequentes.

Sárospatak város képviselőtömeke a közelmúltban tartott rendes közgyűlésében, a magyar szent korona országai vörös kereszt egyletének megkeresvényére, esetleges háború esetén, mintegy 300 lábbadozó harcos ellátása és ápolása tekintetében, ajánlatot tett, sőt a városi kórházat is meglévő felszerelvényeivel együtt, említett célra, felajánlotta. Mint értesülünk, Károly Lajos főherceg-mint az önkéntes segélyező egyesületi ügynek vednök-helyettese, Sárospatak város előljáróságának, ezen alkalomból, következő meleghangu levelet intézett: „A magyar szent korona országai vörös kereszt egyletének jelentéséből örömmel vettem tudomásul, hogy Sárospatak mezőváros hazafias közönsége, háború esetére, 300 lábbadozó harcos ellátása és ápolása iránt tett kötelező ajánlatot és hogy azt a hadi kormány is jóváhagyta. Mint ő felségének a legkegyelmesebb vednök urnak helyettese. élénk érdeklődéssel és rokonszenvvel kísérvén, a magyar vörös kereszt egylet áldásos tevékenységét, különös meglepedésemmel találkozik az előljáróság fent említett becses ajánlata, és készséggel használok fel az alkalmat, hogy a nevezett egyesület és ez uton az önkéntes egészségügyi szolgálat iránt tanusított nemeslelkű áldozatkészségeért teljes elismerésemet és köszönetemet fejezzem ki; megbízván egyuttal az előljáróságot, hogy erről a közönséget is megfelelően értesítse. Bécs, 1894. május 17. Károly Lajos főherceg.“

Az egyetem új rektora. A budapesti kir. magyar tudományegyetemen pénteken délen volt a jövő tanévre szóló rektorválasztás. Az egyes fakultások által kiküldött tanárok a központi egyetemen gyűltek össze br. Eötvös Lóránt kivételével, a ki kimentette magát. A gyűlésen dr. Schnierer Aladár, ez idei rektor elnökölt. A gyűlés megnyitása után az elnök felhívta a megjelölteket, hogy az orvosi karból választásuk meg az új rektort. A titkos szavazás csakhamar megtörtént és az eredmény az lett, hogy dr. Fodor József 7, dr. Ajtay Sándor 7 és dr. Mihalkovics Géza 1 szavazatot kaptak. Elnök kihirdetvén az eredményt, új szavazást rendelt el, mely alkalommal Fodor 8, és Ajtay 7 szavazatot nyert. A megválasztott Fodorhoz ezután küldött ment, mely előtt Fodor kijelentette, hogy a választást elfogadja. Fodor József 22 év óta rendes tanár. Az orvosi fakultáson a közegészségtant és a bórörvostant adja elő. Tagja a Magyar Tudományos Akadémiának, az országos statisztikai tanácsnak és az orsz. közegészségi tanácsnak. Európai híri orvos, ki úgy kartársai, mint a hallgatóság körében nagy népszerűségnek örvend. Rektori működéséhez illetékes körök nagy várakozásokat fűznek.

A garam-lőki ev. ref. egyház közönsége egy legközelebb megtartott egyházközségi gyűlésen határozatilag kimondta, hogy minden egyházi adó és közmunka, illetve szolgálmány birtok aránylag fizetessék. Dacára hogy ezen határozattal több egyh. tag egyházi adója aránylag nagyon felszaporodik, még sines senki, a ki ezen határozat ellen felebbezett volna. Ezen egyh. községi határozat f. év jun. 18—19. tartandó egyházmegyei gyűlésen kerül megerősítés alá.

— **Egy kiváló tanferfi ünnepeltetése.** Az eperjesi jogakadémia hallgatói f. hó 9-én ünnepet ültek. Dr. Horváth Odón dékán tanár tíz éves tanárságának évfordulóján tiszteletük és szeretetük jeléül egy igen izléses és díszes kiállítású diszaibummal lepték meg. Az album fehér angol borbe van kötve s az egész barokk stílusban tartva. A szeglet és a középdarab két arany zománc. A közép darab pajzszerű, benne H. Ö. monogrammal. Az első lapon gyönyörűen calligraphice írva van a következő üdvözlő szöveg: „Szeretett tanárunk! tisztelt barátunk! Buzgóságod, fáradhatatlan szorgalmad tett tanárunkká; ifju lelkesedésed, nemes szíved és szereteted révén díszkedhetünk barátságoddal. Mint tanárt szeretünk, mint barátot tisztelünk, mint tanárt barátot egyaránt becsülünk. Tisztelet, szeretet és becsülés kapcsol bennünket 10 év óta hozzád. 10 éve annak, hogy fölénk emelkedted, 10 éve annak, hogy figyelemmel és hatással hallgatjuk esengő hangodat, melylyel emlékeztünk könyvébe védés a hazai közügyek terén szerzett bő ismereteidet; figyelemmel és haszonnal hallgatjuk azon igazságokat, melyeket nemes gondolkodásod az egész emberi nem közös forrásából, a józan eszből és tiszta szívből merített. S míg bennünket tanítasz, nem szűnsz meg magad is tanulni: öregszel a tudományban s igazságban, de lelked ifju marad, mert ép oly tüzzel, ifju lelkesedéssel fáradozol most is ernyedetlenül, mint 10 évvel ezelőtt. A te példád legjobban bizonyítja, hogy az igazságért való hevülés nem ellenkezik a bölcseséggel, legy mi nekünk ebben példa a jövőben is. Segédkezet nyújtasz a szenvedőnek s megkönyvit nekünk az életbe lépés terheit tanácsal s példával. Fájdalmunkat te is érzed, ezért érezzük mi csak feléd, de örvendezz velünk, ha örülünk, ezért okoz ez nekünk ketszeres boldogságot. A te legnagyobb érd az, hogy tanárunk s barátunk egyszerre tudsz lenni. Légy, kérünk, továbbra is légy meg sokáig az ifjuság mestere. Az 1894. tanév joghallgatói.” Ezután következnek a joghallgatók fényképei, egy-egy oldalon öt. Az albumot egy 15 tából álló küldöttség adta át. — Az „Óralló” nem új személyi kultuszi, de Horváth Odón dr. kitüntetésének szívéből örülünk. E lapok szerkesztője éveken át szolgált vele együtt az eperjesi jogakadémia, egyéni kiválóságát, a tanügy, különösen az eperjesi jogakadémia körül szerzett érdemeit nagyon jól ismerjük. Ez intézet dékán-sága alatt az anyagi bajokkal küzdő, 25 hallgató által támogatott, sok tekintetben lenézett intézetből előkelő színvonalra, a virágos régi magaslatára emelkedett, hova a szeretetteljes szigor dacára sereglének az ország minden részéből az ifjak. S ezt, a lelkes, összetartó, öregebb tagjaiban is ifju buzgalommal küzdő tanári karon kívül, első sorban és főképen Horváth Odón dr. tíz éves tanársága eszközölte. Nem mondunk sokat, ha azt mondjuk, hogy valóságosan csodálatra méltó az ő tevékenysége. Mint tanár kitünő és lelkiismeretes, mint író, széleskörű, elismert munkásságot fejt ki, valódi atya tanítványainak, hű barátja kartársainak, mint tarsadalmi ember, különösen a Szechenyi-kör által a legszebb szerepek egyikét viszi eperjesen. Egyszerre tud szolgálni Istennek, hazának, embertársainak. — Szívünk mélyéből csatlakozunk az eperjesi jogászok halálozójához és ünnepléséhez. a. a.

— **Színeszet.** A múlt heti műsort a „Fenelegyek” kezdték meg és bevégezték a „Fenelegyek”. Úgy látszik mindakettő vasárnapi publikumnak volt szánya, mert nem teleteltek fel Simandy igazgatóról, hogy a jó izlésű közönséget akarta volna ezzel a két „csinálmannyal” mulattatni. Az ilyen darabok nagyon rövid életűek s hatások az jó mulattunk azon a pár eszevesztett firmán, kik „Gigerli” név alatt tüntek fel a múlt években s hatnak az ilyen darabok akkor, ha azt a maga egészében kapjuk zenejével együtt. A két határpont között az „Arany ember”, „Tiszteletes ur keservei”, „Szökött asszony” és „Az apósk” ment. Leginkább hatott az „Arany ember” a melyet elég precíz játszottak. Timárt Kovács adta gondosan alakítva, bár ez egyszer rekedtsége sokat levont játékból. Kedves jelenség volt Noémi (Zoltán Ilon) a külvilágról mitsem tudó naiv leánya szerepét pompásan játszotta s abban a jelenetben, midőn a leveli békát kínálja neki Tamás, remekül adta a félve, remegve s mégis kíváncsi örömmel közelítő gyermek szerepét. Zoltán Ilon ezekre a gyermek szerepekre valóságosan rá van teremve s nagyon csodálatos azon, hogy ezt szerepkört mégis olyanokkal játszatja az igazgató, a kik azt nem töltik úgy be. A múlt heti műsorból még csak az „Apósk” volt számba vehető előadás, kar, hogy csak oly kis közönséget vonzott. Az összejáték itt is elég jó volt, de bizonyos zökkenéseket vettünk még észre, itt ott megmagadt a darab, a mit nem tulajdoníthatunk egyéneknek, mint hogy a szereplők nagy része nagyon is a szóra támaszkodik. Halmay Kornelia a „Szökött asszonyt” választotta jutalom játéknak, nagyon tévesen. Az ilyen játszi, könnyed szerepekben nem hat ő, maradjon csak azoknál a komoly drámai szerepeknél, hol érvényesítheti szép szavaltát. — Simandy társulatá általánosan törekvő, jóra való, a mely érdemes a pártfogásra. Kedden Szirmay Jozefin jutalmul a „Tücsök” került színre, fényes, nagy közönség előtt, kerekded, összevágó előadásban, melyben minden szereplő helyén volt; a jutalmazott, Kovács, Benedek és Halmay K. pedig kitünő alakítást nyújtottak.

— **Szerencsen** f. hó 9-én műkedvelő előadás volt. A Hegyaljának e legszelebb s csak nemrégiben legutolsó városa él, mert mozgás, elevenség van benne. Intelligenciája szűkebb körű, de folytonosan bővül s hovatovább nagyobb célok megvalósítására érzi magát képesnek. Ha van egy közkeletű jótékony cél: Szerencsen azt felkarolja és a választott eszközökkel nemcsak erkölcsi, hanem rendszeres anyagi sikert is ér el. Azt mondok, hogy anyagi sikert is, mert egy ily kisebb vidéki városban nem megvételre méltó anyagi siker az, ha egy-egy műkedvelő előadás 100—150 forint tiszta jövedelmet biztosíthat fel. A mi az erkölcsi sikert illeti, az általában biztosítva van, ama lelkes vezető tényezők által, a melyek értenek a szervezés, rendezés művészetéhez; s ha valamire rávetik magukat, annak sikert biztosítanak. Ertem a szerencsi szolgabíró, mely igazi művelt emberekhez illő ambícióval, művelt kedvtelésekben osztja fel szabad idejét. Minden humánus cél megvalósításában vagy legalább előbbvitelében készséggel működik közre. Nem dicsérhető eléggé az ottani csekély számú intelligencia összetartása, egy célra törekvése, demokratikus szelleme, mely nem elválaszt

ja, de összefüzi őket és a mit különösen s épen ezért utoljára kell kiemelnem: a hölgyek művelt érteke s minden jóra karkáló nyájasságai.

E bevezetésből önként következik, hogy a tegnapi előadásról sok jól mondhatók. Már a darab megválasztása szerencsés volt. Csiky Gergely „Jó Fülöp”-jét mutatták be a szép számmal egybegyűlt közönségnek. A címszerep hálás, de nehéz feladatát Mester István ur oldotta meg általános sikerrel. Góth Mátyásban dr Kovács Gábor mutatta be a hajdani vaskereskedőt, jelenleg földbírtokos és nemes embert s a jőnévű családból való vövel szemben bőkezű s szerepelni vágyó öreg urat. Leánya Matild, Matolay Béláné urnó, a másik leánya Klára, Bóta Béláné urnó, Vattay Béla személyesítője Vályi István ur, fiatal özvegy nővére, Ottil Mester Istvánné urnó, az államtitkár Varadi Sándor ur, neje Adél, Somogyi Hermin urölgy. Déri Andor dr Gábor Gyula ur, Krisztes Menyért ur, mint talpraesett inas, Eperjessy Irén urölgy, mint szobalány valamennyien a legnemesebb ambícióval s valóban szép sikerrel töltötték be kisebb-nagyobb szerepeiket.

A szereplők bemutatása után vissza kell térnem Jó Fülöphöz, ki a cselekmény bonyolításával teljesen feszültté tudta tenni a nagy hőseben sem lankadó figyelmet s nem egyszer általános kedvre deríté s megnevetetést, sőt tapsokra ragadta a fényes közönséget. Mester István ur nagy gyakorlatossággal, ügyes mimikával kezelte az együgyű Fülöp nehéz, de hálás szerepét. A közönség nem is volt haládatlan fáradásai iránt. Hálásan és kitünő tagsokkal fogadta Mester Istvánné urnónek a 2. és 3. felvonás közben, zene kíséret mellett előadott énekét. Mikor a „Szultán”-ból a „Kipi-kopi” keringőt művésziessé eladolta, el sem hagyhatta a színpadot, míg a tapsoló közönség vágyát néhány népdallal ki nem elégtette. Tapsokban és „éljen”-ekben a közönség nem volt fősvény s kiérdemelt csokorokkal is elhalmozta a szereplő hölgyeket.

Általában teljes örömmel gratulálunk a műkedvelőknek s Szerencs intelligenciájának s ösztinte szívvél kívánjuk, hogy a sportnak ezen legmiveltebb nemét továbbra is és minél gyakrabban gyakorolják.

Az előadást rögtönzött tánc követte, mely kitörő jövedél mellett világos reggelig tartott. — A tiszta jövedelem (80—100 ft) a Kossuth Lajos szülőházának emléktáblával megjelölésére van szánya. Sz. A.

— **A sárospataki sportegylet,** mely egyik célul azt tűzte ki, hogy Sárospatak és vidékének értelmiségét időközönként kedélyes találkozásra összehozza, folyó hó 10-én a Halászhozmonk a Csonkás erdőben nyári táncmulatságot rendezett. Örömmel láttuk, hogy a nagy közönség megérti és méltányolja a sportegylet törekvését, a mennyiben eddig a legmelegebb partfogásban részesítette. A jun. 10-iki mulatság egyike volt azoknak, melyeket a rendszeren sikerültek nevezhető sárospataki mulatságok közül is ki kell emelni. Sárospatak a vidékének értelmisége szépen volt képviselve. A négyeseket 40 pár táncolta. A délután megkezdett tánc fokozódó jövedélvel a hajnali órákig tartott.

— **Vay Miklós br. emlékezete.** Megyaszón máj 27-én kegyeletos ünnepet szentelt az elhunyt főgondnok Vay Miklós br. emlékezetének. Jelen volt a népes egyház tagjain kívül a vidék értelmisége. Az emlékezésedet Zombori Gedő ref. lelkes tartotta. A sárospataki főiskola e hó 24-én tartja meg kegyes jövedőjének emlékünneplését.

— **Templomszentelés.** A történel. ref. imaház teljes elkészülése alkalmából e hó 17-én Törtelen templom felszentelési ünnepély lesz, mely ünnepélyen Szász Károly püspök is jelen lesz. Az ünnepélyt délután jövedő-célú táncmulatság fogja követni. Déliben pedig Szász Károly ref. püspök tiszteletére díszbeled lesz.

— **Csodabogár.** Egy hernád-parti kis falu „katholikus-honpolgárai” a polgári házasságnak a főrendiházban történt leszavaztatása alkalmával ablakaikat kivilágították. Hírszerint ugyanazon alkalommal örömiüknek fenségesebb alakban megnyilatkoztatása céljából „gyergyás” menetet is óhajtottak rendezni, e szándékukról azonban utólag lemondottak s e helyett — állítólag — a bakter azon határozott kijelentést tette, hogy legközelebb „nagygyűlést” tartanak, a melynek első és utolsó szónoka Ö. t. i. a csendes éjnek éber őre lesz, ki is a polgári házasságnak intézményét fogja behatón ismertetni polgártársaival s kézzel foghatólag fogja bebizonyítani annak öldöklő hatását a vallás és állam életére. — Ha e hír a valóságnak megfelelne, a vidék mindenesetre nagy érdeklődéssel fog nézni e „nagygyűlést”, annak rendező és vezető szónoka s általában az országos jelentőségűnek ígérkező esemény él. — A mint a fama mondja: a „nagygyűlés” védnöke az ottani plébánus lesz.

— **Szociáldemokrata gyűlés.** A debreceni szociáldemokrata munkás vezetők az elmúlt vasárnap délután a szociáldemokrata párt szervezése tárgyában népgyűlést akartak tartani az u. n. kenyérpiacon. Ezt be is jelentették a polgármesteri hivatalban. Azonban csakhamar más gondolatok és visszavonták a bejelentést ivot s a mint értesülünk a munkás gyűlést pár hétre elhalasztják.

A reformminiszterek diszpolgárok. Amint tudósítónk írja, *Karocg* r. tanácsos város jun. 11-én tartott közgyűlése, *Wekerle* Sándort, *Szilágyi* Dezsőt és *Csáky* Albin gróftól egyhangulag diszpolgárává választotta. — *Mezőtur* jun. 10-iki közgyűlése *Szilágyi*, *Csákyt* és *Hieronymit*. *Kassán* a törvényhatósági közgyűléshez szintén indítványt adtak *Wekerle* diszpolgárává való megválasztására iránt.

Nagy-Tapolcsányban kath. nagygyűlés volt e hó 10-én *Odesalchy* Livió elnöklete alatt, a szokásos recept szerint, üdvözlő sürgöny a pápának, a királynak, a megyés püspöknek. *Szilágyinak* is küldtek, de nem *Dezsőnek*, hanem a *Százszobai* érseki helynöknek. A magyar és tót nyelvű beszédek után hozott határozati javaslatok a budapesti kath. nagygyűlés ismert határozatait variálják.

POLITIKAI SZEMLE.

Belföld.

A válság megoldása. A nagy, nehéz s végeredményekben az alkotmányosságra, lelkiismereti szabadságra s belső békére, sőt még az osztrák-magyar monarchia biztonságára s tekintélyére is oly veszélyessé válhatott vál-

ságnak vége van. Ő felsége alkotmányos és hű magyar népe iránt igaz szeretettel eltelt lelke, kormányfőfiának a nemzet bizalmára s hálájára teljesen méltó kitartása, férfias bátorsága s önzetlensége s az egyházpolitikai többség hűséges összetartása diadalt aratott. Még annak sem kellett áldozatul esnie, kire ösereje s formákkal nem törődő zseniálitása miatt az ultramontan-reakció legjobban dühöngött: *Szilágyi* Dezsőnek. S ez valóban jól van így: mert ha ő, ellenségeinek unjogásra közt elbukik, *Wekerle* s a szabadság győzelme pyrrhusi győzelem lett volna. A győzelmes ügy kebelébe oda furódott volna a gyilkos kettős dárd, mint *Pelopidas* mellébe *Mantineia* mellett.

Igy a képviselőház többsége, a kormány és a korona közötti egyetértés, a reformok egyértelmű ohajtása oly világosan van bebizonyítva, hogy ha csak a nemzet s a királyllyal egyszerre konfliktusba jönni nem akarnak: ez előtt a tény előtt a kath. papság s a főrendiházi többség is kénytelen meghajolni s ha nem hajlandók? Van e két tényezőben annyi erő, hogy akaratát érvényesíteni tudja.

A liberáliszmus ügyének így is súlyos veszteségei vannak. *Tisza* Lajos gróf, *Bethlen* András gróf visszavonulása kétségtelenül veszteség. De legnagyobb fájdalommal tölt el *Csáky* Albin grófnak, *Berzeviczy* Albertnek visszavonulása a közoktatásügy, a közélet teréről. Az egyházpolitikai reformok is még csak a döntő csatát nyerték meg, de harc még lesz s az elveket s a javaslatokat az életbe is át kell vinni; aztán az egységes középiskola, a felekezeti tanárok nyugdíjintézete, a nemzeti és különösen az állami iskolaügy fejlesztése, a nemzetiségek visszahódítása a kultúra segélyével, a jogakadémiák s a jogi szakoktatás és vizsgálati rendszer kérdése, az 1848. 20. t.-cikk korszerű megvalósítása és sok más csak többé-kevésbé előkészített, de még teljesen meg nem oldott feladatok.

Teljes rokonszenvünk s tiszteletünk kíséri a távozókat s hiszszük, hogy közéletünk nem veszíti el őket örökre; hiszszük, hogy a nehéz, de gazdag örökséget az utódokban jó kezekre bízták.

Az új kabinet kinevezetése. *Wekerle* miniszterelnököt a király ő felsége jun. 10-én délután 2 órakor hosszabb kihallgatáson fogadta. A király jóváhagyta az új miniszteriumnak a miniszterelnök által előterjesztett névsorát, amely a következő:

Miniszterelnök és pénzügyminiszter:

Wekerle Sándor.

Igazságügy:	<i>Szilágyi Dezső.</i>
Kultusz:	<i>Eötvös Loránd br.,</i>
Bellügy:	<i>Hieronymi Károly,</i>
Kereskedelem:	<i>Lukács Béla,</i>
Honvédelem:	<i>Fejérváry Géza br.,</i>
Személykörüli:	<i>Andrássy Gyula gr.,</i>
Horvát:	<i>Josipovich Imre.</i>

Azonkívül a földmívelésügyi miniszterium vezetésével *Fejérváry Géza* báró bizott meg ideiglenesen, mivel e tárcá átvételére vonatkozólag a tárgyalások még folynak.

A miniszterek már jun. 10-én este kézhez kapták kinevezéseiket s a két új miniszternek, *Eötvös Loránd* bárónak és *Andrássy Gyula* grófnak, eskütételét másnap d. e. 11 órára tűzték ki.

Az eddigi állásukban ujonnan megerősített minisztereknek nem kell újból esküt tenniük.

Az új kabinet már kedden fog az országgyűlés két házának bemutatkozni, még pedig a képviselőházban d. e. 10 órakor, a főrendiházban d. u. 2 órakor tartandó ülésen.

Ő felsége elutazása. A király jun. 11-én este kilenc órakor egész udvari kíséretével együtt Bécsbe utazott s Magyarországra csak szeptember 16-án érkezik ismét az ősi hadgyakorlatokra, még pedig először *Visegrádra*, ahonnan szeptember 17-én többnapos tartózkodásra *Balassa-Gyarmatra* utazik. Amennyiben a delegációk — mint ez tervbe van véve — már szeptember havában üléseznének, ő felsége *Balassa-Gyarmatról* több heti tartózkodásra *Budapestre* tér vissza. A király most egyelőre *Lainzbach* marad és július elsején *Campiglíobá* utazik.

Budapest a királynál. A székes főváros törvényhatósági bizottságának küldöttsége megjelent a királynál, hogy a felségnek köszönetet mondjon a kaszányák áthelyezéseért.

Szokatlan melegséggel és nyájassággal fogadta ő felsége a küldöttséget, melynek majd minden tagját megszólítással tüntette ki. Ezzel is kifejezést adván annak a szeretetének, melylyel a főváros iránt viseltek. A szokatlan hosszu cerclé után ő felsége a legbarátságosabban bocsátotta el a bizottsági tagokat, kik elradadtatva ő felsége nyájasságától és szeretetreméltóságától gyútták el a királyi várpalotát.

A fővárosi bizottsági tagok 10 órakor gyűltek össze a régi városháza tanácsstermben s 1/4 11 órakor vonultak át *Budára*, *Ráth Károly* főpolgármester vezetésével.

A király a főpolgármester beszéde után háromnegyed óráig tartó cerclét tartott és a bizottság legtöbb tagját megszólítással tüntette ki.

Ő felsége első sorban *Ráth Károly* llyal beszélt sokáig, jövedél. A főváros szepítésének több kérdéséről beszélt vele és érdeklő kérdézősködött az új dunai hidakról. Végül örömet fejezte ki a felett, hogy a törvényhozás oly gyorsan elintézte a kaszányák megváltásáról szóló törvényjavaslatot.

Ráth Károly után a küldöttség két pap tagjával beszélt a király, megkérdezte mindkettőjüktől, hogy melyik kerületben van a plebániájok.

— Aztán tövedelmzők-e a plebániák, kérdé a király. — A küldöttségi tisztelendő urak, mindkettő jól megtermett alak, egymásra néztek és mosolyogtak.

A király nevetett.

— Ertem... ertem — felelte.

Romeiser plebánossal hosszasan beszélt a király a plebániáról.

Gerlóczy alpolgármestertől behatón kérdézősködött a kaszányák kérdéséről.

Légrády Károlyt megismerte a király és megkérdezte tőle, hogy mióta tagja a törvényhozásnak.

Jókai Mórtól megkérdezte, hogy szolgál az egészsége.

— Most már felség ismét teljesen egészséges vagyok, felelte *Jókai*.

